

רשות ההגבלים העסקיים

החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור להסדר כובל שצדדים לו כספונט בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ ובנק דיסקונט לישראל בע"מ

1. פתח דבר

ביום 13 בנובמבר 2007 הונחה בפניי בקשה למתן פטור נוסף לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 (להלן: "**חוק ההגבלים העסקיים**"), להסדר כובל שצדדים לו הם כספונט בע"מ (להלן: "**כספונט**"), בנק לאומי לישראל בע"מ (להלן: "**בנק לאומי**") ובנק דיסקונט לישראל בע"מ (להלן: "**בנק דיסקונט**"), שעניינו הסכם סליקה של מכשירי בנק אוטומטיים (Automated Teller Machine, להלן: "**ATM**") בין כספונט ובין בנק לאומי (להלן: "**ההסכם**"). בעבר, הענקתי להסכם זה פטור לתקופה מוגבלת של שנתיים¹ (להלן: "**הפטור הקודם**"), וכעת, לקראת פקיעתו של הפטור, מתבקשת הארכתו לתקופה נוספת.

לאחר שבחנתי את ההסדר ואת הכבילות המצויות בו, כמו גם את השפעתם האפשרית על התחרות בשוק הרלוונטי, ולאחר שנועצתי בועדה לפטורים ולמיזוגים, שוכנעתי כי הכבילות אינן מגבילות את התחרות בחלק ניכר של השוק המושפע מן ההסדר, וכי הן אינן פוגעות פגיעה של ממש בתחרות בשוק כאמור, כי עיקרו של ההסדר אינו בהפחתת התחרות או במניעתה, וכי אין בו כבילות שאינן נחוצות למימוש עיקרו. מטעמים אלו ראוי ההסדר לפטור לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, בשל הנימוקים שיפורטו להלן.

2. ההסכם

2.1 תאור הצדדים

כספונט, הינה חברה המפעילה רשת של מכשירי ATM (הידועים בכינוי שהפך גנרי – "**כספומט**") אותם היא משווקת לבתי עסק שונים. בעלי המניות בכספונט הם 80% וריפון ישראל בע"מ², 10% כרטיסי אשראי לישראל (להלן: "**כ.א.ל**")³ ו- 10% בנק דיסקונט.

¹ החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור להסדר כובל שצדדים לו **כספונט בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ ובנק דיסקונט לישראל בע"מ**; 2005 **הגבלים עסקיים** 5000668.

² וריפון, אשר רכשה ביום ה-1 בנובמבר 2006 את ליפמן הנדסה אלקטרונית בע"מ, שהחזיקה בחברת כספונט, הינה אחת החברות הבינלאומיות הגדולות בעולם העוסקות במערכות תשלום אלקטרוניות מאובטחות ומנייתיה נסחרת בבורסת תל-אביב ובורסת הנאסד"ק. החברה בינלאומית פרוסה על פני למעלה מ-100 מדינות ועוסקת בפיתוח, ייצור

מכשירי ה-ATM אשר משווקת כספונט מושכרים לבתי עסק, והם מצידם מופקדים על תפעולם השוטף של המכשירים: בית העסק מקצה את המקום, קו הטלפון ונקודת חשמל והוא גם אשר טוען את הכסף במכשיר מתוך מלאי המזומנים שלו. בכל משיכה משלם הלקוח עמלה עבור משיכת המזומנים, אשר נקבעת על ידי בית העסק – על פי ראות עיניו. בטרם הוצאת הכסף, מכשיר ה-ATM של כספונט מיידע את הלקוח בסכום עמלת המשיכה וכן כי עמלת המשיכה נגבית ללא קשר ובנוסף לעמלת שורה של הבנק. לאחר אישורי הלקוח להודעות אלו מקבל הלקוח את סכום המשיכה וכספונט מחייבת את חשבון הלקוח בסכום המשיכה ועמלת המשיכה יחדיו. סכום זה מופקד בחשבון בעל העסק על ידי כספונט, בניכוי הסכומים המגיעים לה.

כיום, כספונט מפעילה רשת ATM אליה מחוברים מאות המכשירים ששיווקה ואשר פרושים בכל רחבי הארץ, במגוון בתי עסק.

בנק דיסקונט, הוא הבנק השלישי בגודלו בישראל, העוסק במגוון שירותים בנקאיים מקומיים ובינלאומיים. בין היתר, הבנק הוא בעל השליטה בחברת כרטיסי האשראי כ.א.ל.

בנק לאומי הוא אחד משני הבנקים הגדולים בישראל, העוסק במגוון שירותים בנקאיים מקומיים ובינלאומיים. בין היתר, הבנק הוא בעל השליטה המלאה בחברת כרטיסי האשראי לאומי קארד בע"מ.

2.2 תאור ההסכם

הסבר מפורט על אופן פעולת המערכת מצויה בהחלטת הפטור הקודם. בקליפת האגוז, נזכיר כי ביצוע משיכת המזומנים במסופי כספונט, כמו בכל ATM, כרוכה בביצוע בדיקות, אימותים והתחשבות אל מול הבנקים בהם מתנהלים החשבונות מהם נמשכים הכספים. לפני שהלקוח מקבל את שטרות הכסף לידיו, על המערכת לוודא כי המשיכה מבוצעת על ידי מי שרשאי לעשות שימוש בכרטיס וכן כי הבנק בו מתנהל החשבון של המושך מעניק אישור למשיכה. אימות הסיסמה המוקלדת על ידי הלקוח, קבלת אישור הבנק למשיכה והעברת הזיכויים והחיובים בגין המשיכה לאחר השלמתה, מצריכה סליקה ממוחשבת המטפלת בקליטת החיובים ומעבירה אותם ליעדם, תוך חיבור למערכות הבין-בנקאיות המנוהלות על ידי שירותי בנק אוטומטיים בע"מ (להלן: "שב"א").

על פי הסכם הסליקה נשוא בקשה זו, סליקת משיכות המזומנים תבוצע עבור כספונט הן על ידי בנק לאומי והן על ידי בנק דיסקונט. על פי ההסכם, כאשר החשבון המחויב מתנהל אצל בנק לאומי יסלוק בנק לאומי את המשיכה; כאשר חשבון הבנק המחויב מתנהל בבנק דיסקונט, בנק דיסקונט הוא אשר יסלוק את המשיכה; ואילו ביחס לחשבונות אשר אינם מנוהלים בבנק לאומי או בבנק דיסקונט יתחלקו שירותי הסליקה באופן שווה בין הבנקים.

ושיווק של מערכות סליקה ומוצרי קצה לקריאת כרטיסי אשראי וכרטיסים חכמים, מבוססי טכנולוגיה מתקדמת. החברה מפעילה בישראל עשרות אלפי מסופים לקריאת כרטיסי אשראי, בשם המותג נורית.

³ כ.א.ל, הינה חברת כרטיסי אשראי המנפיקה כרטיסי ויזה, MasterCard ודיינרס, המצויה בבעלות משותפת של בנק דיסקונט (71.83%) והבנק הבינלאומי הראשון בע"מ (28.17%).

לדברי כספונט קיים צורך מהותי בהסכם הסליקה הכפול, היוצר גיבוי הדדי של מערכות הסליקה. גיבוי זה הוא חיוני לפעילותה בעת קיומן של בעיות תפעוליות במערכות הסליקה והוא מאפשר למכשירי כספונט להוות חלופה תחרותית יציבה ומשמעותית למכשירי ה-ATM של הבנקים.

3. השפעת ההסכם על התחרות

3.1. ענף מכשירי ה-ATM בישראל

בחודש דצמבר 2005 הוסר הפיקוח הממשלתי על עמלות משיכת המזומנים ממכשירי ATM של תאגידים בנקאיים המצויים במרחק העולה על 500 מטרים מסניף של אותו תאגיד בנקאי⁴. שינוי רגולטורי זה הביא לתמורות רבות בענף מכשירי ה-ATM, כשניתן להצביע על שלוש מגמות מרכזיות⁵:

האחת, ירידה במספר המשיכות ממכשירי ה-ATM. במהלך השנים חלה ירידה במספר המשיכות משיא של כ-124 מיליוני ₪ בשנת 2002 לכ-119 מיליוני ₪ בסוף שנת 2006, המשקפת ירידה של כ-4%. במקביל לירידה במספר המשיכות, נרשמה מגמה נוספת של עלייה בגובה המשיכה הממוצעת, מ-313 ₪ בשנת 2002 ל-422 ₪ בשנת 2006, המשקף גידול נומינאלי של 35%⁶. גידול זה מוסבר בין היתר, בהתגברות הנטייה לחסוך במספר המשיכות עקב עמלת המשיכה.

המגמה השלישית והעיקרית לענייננו, היא גידול משמעותי במספר מכשירי ה-ATM. כיום, קיימות בישראל 7 רשתות של מכשירי ATM. רשתות אלו מתפעלות למעלה מ-1,900 מכשירים, כאשר חמש רשתות מופעלות על ידי חמשת הבנקים הצדדים להסדר נשוא הפטור, השישית על ידי שב"א, המצויה בבעלות הבנקים, והשביעית על-ידי כספונט.

שיעור הגידול במספר המכשירים בשנים 2005 ו-2006 עמד על כ-38% לעומת גידול בשיעור זניח של כ-2.4% בין השנים 2004 ל-2005, עובר להסרת הפיקוח. בעוד שהגידול במכשירים הצמודים לסניפי הבנק עמד על כ-2.9% בלבד, עיקר הגידול במספר מכשירי ה-ATM של הבנקים היה במכשירים מרוחקים מהסניפים, כשאת עיקר הגידול בשנים האחרונות יש לזקוף לזכותה של **כספונט**. נתונים אלו עולים בקנה אחד עם הירידה הניכרת שאובחנה בנתח השוק המצרפי של הבנקים במספר מכשירי ה-ATM: בעוד שבשנת 2002 עמד נתח השוק המצרפי של הבנקים על 91.22%, הרי שבסוף שנת 2006 עמד נתח השוק המצרפי של הבנקים על 68.5% בלבד, כאשר הנתח של כספונט עמד על כ-22.5% מכלל המכשירים⁷. נתונים אלו שופכים אור על השינוי המהותי

⁴ צו פיקוח על מחירי מצרכים ושירותים (הסרה חלקית של הפיקוח מעמלת משיכת מזומנים באמצעות מכשירים אוטומטיים), תשס"ה-2005.

⁵ הרחבה נוספת בסוגיית התחרות בענף ה-ATM והתפתחותה, ניתן למצוא בפטור שניתן זה עתה במסגרת החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור בתנאים מאישור הסדר כובל להסדר בשירותי בנקאות אוטומטיים בע"מ וקביעת עמלות הדדיות בין בנק הפועלים בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק המזרחי המאוחד בע"מ, בנק דיסקונט בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ; 2007 הגבלים עסקיים.

⁶ בנק ישראל, מחלקת המטבע "סקירה שנתית 2006-יולי 2007", בע' 12-13.

⁷ בנק ישראל המפקח על הבנקים "מידע שנתי על התאגידים הבנקאיים 2006-2002", בע' 15.

והחינוי שחל בשוק והוא התפתחותה של תחרות בשוק מכשירי ה-ATM המרוחקים מסניפי הבנק, תחרות בה כספונט מהווה שחקן משמעותי.

כאמור, השינוי העיקרי בתחרות מורגש בתחום המכשירים המרוחקים מסניפי הבנקים שם הונהגה עמלת משיכה וזאת בשונה מהמתרחש בתחום מכשירי ה-ATM הצמודים לסניפי הבנק, בהם לא נגבית עמלת משיכה, למעט עמלת השורה. כתוצאה מכך, נתח השוק המצרפי של הבנקים מסך כלל משיכות הכספים נותר גבוה ביותר ועומד על כ-93.4% מכלל המשיכות נכון לאוגוסט של 2007. לאחר ניכוי נוסף של המשיכות הנעשות בשב"א, הרי שחלקה של כספונט מסך כלל משיכות הכספים עומד על שיעור נמוך ביותר.

במקביל להתפתחויות המתוארות בענף מכשירי ה-ATM, במהלך השנתיים האחרונות נוספו חלופות נוספות המאפשרות משיכת מזומנים באמצעות כרטיסי אשראי, בהן רשת סופר-פארם וחנויות הנוחות בתחנות הדלק השונות. אמנם, קיימים הבדלים בין רשתות מכשירי ה-ATM של הבנקים ושבה לבין הרשת של כספונט ובין אלו לבין הרשת של חנויות הנוחות בתחנות הדלק – במבנה המכשיר ותכונותיו, בגובה הסכום שניתן למשיכה, באופן החיוב וכדומה, אך המכשירים תחליפיים במידה רבה אלו לאלו. **יוצא אפוא, כי בפני הצרכן עומדות אלטרנטיבות שונות ומגוונות למשיכת מזומנים בסניפי הבנקים ומחוץ להם.**

להשלמת התמונה נוסיף, כי נוסף על הגידול במספר המכשירים המרוחקים מסניפי הבנק ובהיקף הפריסה, גידול התחרות בענף זה בא לידי ביטוי גם במשתנים נוספים כגון עמלת המשיכה ורכישת מקום להצבת המכשירים. אמנם, עמלת המשיכה במכשירי כספונט נקבעת על ידי מחזיק המקום בו מוצב המכשיר ולא על ידי חברת כספונט, אולם מטבע הדברים גובה העמלה מושפע גם מהתחרות בענף בכלל ובאזור הגיאוגרפי בפרט.

3.2. החשש התחרותי

בהסכם הסליקה של כספונט עם בנק לאומי ובנק דיסקונט, עשויים היו להתעורר שני חששות תחרותיים עיקריים:

החשש הראשון הוא, כי הסכם הסליקה יפחית את תמריצייהם של הבנקים שהם צד להסדר להתחרות בענף שירותי ה-ATM. אולם, מהניתוח התחרותי של ענף ה-ATM המתואר לעיל עולה כי בנקים אלו לוקחים חלק בתחרות בענף גם באופן עצמאי, על-ידי התקנת עמדות ATM חוץ בנקאיות, וגם באמצעות אחזקותיהן במכשירים של שב"א המוחזקת על-ידי הבנקים.

החשש השני הוא, כי הסכם הסליקה יגרום להקטנת האפשרויות של שחקנים פוטנציאליים נוספים בענף מכשירי ה-ATM, דוגמת כספונט, להתקשר עם בנק לאומי לצורך מתן שירותי סליקה. חשש זה מופג במספר אמצעים: ראשית, בהסכמי הסליקה שנחתמו בין כספונט לבין כל אחד מהבנקים הובהר במפורש, כי אין בהסכמי הסליקה כדי למנוע מהבנקים מליתן שירותים כלשהם לגופים אחרים, לרבות שירותי סליקה ולרבות הפעלת מכשירי בנק אוטומטיים אחרים, או להגבילם בכך בכל דרך שהיא. שנית, מבדיקות שקיימה הרשות עולה, כי אין כל מגבלה על כושר הייצור של שירותי סליקה של הבנקים, ולפיכך, אין במתן שירותי סליקה לכספונט כדי לשלול מהבנקים את היכולת להעניק שירותים אלו לכל אדם אחר. למעשה, ההפך הוא הנכון, משום שהרווח של

הבנקים ממתן שירותי סליקה נובע מפעולות משיכה, כך שרווחי הבנקים צפויים לגדול ככל שהיקפי הסליקה שלהם יורחבו. זאת, בנוסף על האפשרות העומדת בפני כל שחקן נוסף המבקש להתחרות בשוק מכשירי ה-ATM, לפנות לבנקים נוספים המסוגלים לספק שירותים דומים, בלא מגבלות מיוחדות.

על מנת לבחון את השפעתו של הסכם הסליקה על התחרות בענף ה-ATM, נקבע בהחלטת הפטור הקודם כי הפטור יוגבל לתקופה קצובה של שנתיים, אשר בסיומה תיבחן השפעתו על מערך הסכמי הסליקה של שחקנים אחרים בענף. כיום, בסיומה של תקופה זו, וכפי שתואר לעיל, שירותי הסליקה למכשירי ATM שמעניקים בנק לאומי ובנק דיסקונט הלכו והתרחבו, הן מבחינת מספר המכשירים והן מבחינת היקף הסליקה, בלא שנצפה כל קושי בהגדלת כושר הייצור של שירותי הסליקה. יתר על כן, הבנקים אף ניהלו משא ומתן להרחבת שירותים אלו לחברות נוספות המבקשות להיכנס לשוק, בלא כל מגבלה על היקפי הסליקה.

מכל האמור לעיל עולה, כי לקיומה של כספונט חשיבות תחרותית בענף מכשירי ה-ATM בישראל וכי בחינת ההסדר הכובל אשר במסגרתו פעלה כספונט במהלך השנתיים האחרונות, העלתה כי ההסדר לא הביא לפגיעה תחרותית ואף אינו צפוי להביא לפגיעה כזו, במי מהשווקים הרלוונטיים, אף בשנים הקרובות. נוכח זאת, הוחלט להאריך את הפטור לתקופה נוספת של חמש שנים.

4. סוף דבר

לאחר שנועצתי בועדה לפטורים ומיזוגים, ראיתי לנכון להשתמש בסמכות הנתונה לי בסעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים ולהעניק את הפטור המבוקש.

תוקפו של פטור זה לחמש שנים מהיום.

בהתאם לסעיף 15(א) לחוק ההגבלים העסקיים נתונה החלטתי זו לערר בפני אב בית הדין להגבלים עסקיים על ידי איגוד עסקי, ארגון צרכנים או כל אדם העלול להיפגע מההסדר הכובל עליו ניתן הפטור.

רונית קן

הממונה על הגבלים עסקיים

ירושלים, ט' בטבת תשס"ח

18 בדצמבר 2007